

5. Evropská studentská soutěž o nejlepší esej 2015

pod záštitou
českého velvyslance v Berlíně Tomáše Podivínského
a německého velvyslance v Praze Dr. Arndta Freiherr Freytaga von Loringhova

vyhlášená
Martinem Kastlerem, předsedou Ackermann-Gemeinde a bývalým europoslancem,
a Dr. Matějem Spurným, předsedou Společnosti Bernarda Bolzana.

Téma: „Proto (ne)jdu k volbám!“

1. místo

Martin Madej

Student 2. ročníku práva na PF UK v Praze

Zklamaný je (nejen) český národ. Slibovali nám přece demokracii, naši vlastní vládu našim věcem. "Pro co jiného jsme přeci zvonili klíčkama na náměstí," ptá se Jaromír Nohavica v jedné ze svých písní. Někde se stala chyba. Pocit viny. Vystřízlivění. Otázka odpovědnosti. Beznaděj. Rezignace. Z jedné strany apel "Přijďte k volbám!", z druhé "Sněžte své volební lístky".¹ Politický monolog politbyra vystřídal politický monolog demokraticky zvolených a jmenovaných zástupců. Chceme politický dialog mezi mocí ustavující a mocí ustavenou, přitom většina z nás je schopná v dialogu buď jen mlčet, nebo jen řvát.

Distanc

Mám pocit, že když americký stand-up komik George Carlin baví publikum² svými důvody, proč nejde k volbám, netleskají mu diváci ani tak pro logiku jeho tvrzení nebo pro komediálnost jeho výkonu jako spíše pro míru, s jakou vystihuje jejich vlastní pocity. Vždyť více než 90 % nevoličů zůstane v den voleb doma, protože jsou "znehuceni politikou", protože "politici nedbají o potřeby obyčejných lidí" nebo "o politice více než strany rozhoduje velký byznys".³ Přitom nevoliči vycházejí z jednoduchého dělení společnosti na vládnoucí a ovládané, kdy společným znakem většiny vládnoucích je, že myslí jen na sebe a nikoli na zájmy ovládaných. My a oni. Neidentifikujeme se s vládnoucími, protože jsou přece jiní než my. Mají jiné vlastnosti, příjmy, problémy. Jsou oportunističtí a nenasytní. Jsou nám vzdálení. Proč bych měl jít k volbám, když parlament je královský dvůr a kandidáty dvořané? Není to jen my a oni, je to my proti nim, protože my chceme co nejméně dát, oni co nejvíce získat.

Lidé takto smýšlející ovšem využívají odlišných atributů politiků (dravost, kontroverzi, jiné sociální kruhy nebo jiný životní styl) a jejich veřejně známé poklesky, aby je co by nejsnadněji terče označili za společenské vyvrhele, a to pokud možno rovnou všechny. Snad to byla zbrkllost přechodu k tržní ekonomice, snad nedůslednost listopadových politiků, které u nás předznamenal

1 Kanadská iniciativa The Edible Ballot Society nabádá kanadské občany k protestu vůči systému jezení volebních lístků v den voleb. Více na jejich oficiálním webu: <http://edibleballot.tao.ca/why.html>

2 Vystoupení Georga Carlina ke zhlédnutí zde: <http://www.youtube.com/watch?v=qxsQ7jJcEA>

3 Lidovky.cz: "Proč Češi nevolí? 97 % z nich je znehuceno politickou scénou". Průzkum dostupný na: http://www.lidovky.cz/proc-cesi-nejdou-k-volbam-muze-za-to-politicka-scena-fhc-/zpravy-domov.aspx?c=A130421_174244_In_domov_khu

částečnou personální kontinuitu s totalitním režimem. Do vysokých funkcí se tak dostali i lidé, kteří nebyli zvyklí na jednání s občanskou společností ani na občanskou kontrolu. Tito přinesli do politické kultury ty samé praktiky, které disidenti tak horečnatě kritizovali, a naučili jim politiky nově přišedší. Jako volič pak mohu mít pocit, že můj hlas nemá o nic vyšší hodnotu, než jakou měl za minulého režimu. Jeho jediná hodnota je v tom, že dává legitimitu vládě, která si ji nezaslouží. Volební akt je dokonce nejen zbytečný, nýbrž pro demokracii přímo zhoubný, protože uděluje legitimitu esenciálně nedemokratickým mocenským strukturám.⁴ S tímto přístupem se neztotožňuji. Tím, že půjdu k volbám, dávám najevo, že jsem to stále hlavně já, kdo tvoří politickou vůli. Dokud nebudeme mít kvórum pro platnost voleb, nic jako postavení se na hlavu neexistuje. Pokud přijímám náhled "my vs. oni", je skutečně zcela racionální vzít "jim" legitimitu. Pokud jsem ochoten uznat, že existujeme jen "my" a my můžeme poměrně dobře ovlivňovat náš způsob vlády, pak o legitimitu připravuji nás a jen nás.

Demokracie vznikla v městských státech antického Řecka, v organizacích osob na úrovni dnešních obcí. Moc byla vykonávána buď přímo, anebo skrze volené či vylosované, často obměňované (rotující) zástupce. Kontrola pak probíhala bezprostředně, protože byl výkon moci situován na veřejných prostranstvích. Ačkoliv bylo občanství čímsi exkluzivním, znamenalo maximální zapojení do veřejného života, který se odehrával v bezprostředním fyzickém i mentálním okolí člověka.

O klasických řeckých demokraciích hovořím proto, abych zdůraznil současné odcizení občanů od jejich zástupců. "Se vzrůstajícím se počtem masy občanů s politickými právy a vzrůstajícím se počtem volených zástupců se skutečná moc koncentruje a stává se monopolem menší a menší skupiny jednotlivců".⁵

Přidá-li se k tomu přeformalizovaný právní jazyk, který přichází o základní funkci jazyka, když mu jeho recipienti nerozumí, dostává se právo a moc do rukou skupiny privilegovaných, neschopné komunikovat s občany. Z pozice občana se veřejná moc stává tajemnou, nesrozumitelnou, čímsi cizím a patetickým.

Důsledek bez důvodu

Vedlejší věta "Proto (ne)jdu k volbám" je tím smutnější, čím méně hlavních vět doprovází. Chci říct, že volební aktivita i pasivita je stěžejí obhajitelná, je-li aktivitou či pasivitou samou pro sebe. V druhém případě je naše jednání protestní, v tom prvním snad ani není naše. Kdo k volbám zásadně nechodí, neodmítá jen rozhození karet v určitém okamžiku, nýbrž hru jako celek. K takovému postoji lze mít ospravedlnitelné důvody. Problém spatřuji v situaci, kdy je něčí protest proti volbám odvozený jen od protestu někoho jiného. Podobně jako nerozumím těm, kteří jdou k volbám bez jasného názoru, avšak přesvědčení, že jejich případný špatný hlas se v moři hlasů rozpustí.

Obecně kdykoli je důsledek postoje k volbám obklopen neexistujícími anebo jen zdánlivými důvody, jde o postoj, ve kterém se autonomie vůle stává tak vyprázdněnou, že nelze hovořit o svobodné volbě (jít či nejít k volbám). V tomto duchu tedy sice souhlasím s Ramem Samudralou⁶, že nejít k volbám má stejnou výpovědní hodnotu jako k volbám jít, avšak s tím, že výpovědní hodnota v obou případech je nulová, nejsem-li schopen si to jakkoliv zdůvodnit. Větou "Proto (ne)jdu k volbám" z těchto důvodů nikdy nenavážu ani na větu "Prostě je to správné", ani na "Prostě volit nechci".

Proto jdu k volbám

Volby jsou pro mě čímsi, čím je pro křesťana nedělní mše. Hluboce věřící člověk mluví s Bohem každý den, každý den se Jemu snaží přiblížit a připodobnit Jeho království na zemi k Jeho obrazu. Jde-li jednou za sedm dní do kostela, činí tak mimo jiné proto, že touží svou víru sdílet s jinými a společně oslavovat Slovo Boží. Jeho víra na tom nestojí, avšak je to její neoddělitelnou součástí. Snad je tento přístup příliš sentimentální, nicméně volby pro mě mají ten smysl, že stojí v čele všech součástí demokracie (vedle nezávislosti médií, ochrany lidských práv, svobodného přístupu k informacím, svobody projevu, principu samosprávy atd.), aby ony pod volbami jako jejich vlajkovou lodí zformovaly jasně definovanou flotilu. Kdybych nechal vlajkovou loď potopit,

4 Oficiální web The Edible Ballot Society zde: <http://edibleballot.tao.ca/why.html>.

5 Neodsuzuji výroky na základě jména autora. TROCKIJ, L. Terorismus a komunismus. Kapitola 3. Dostupné na: <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1920/terrcomm/ch03.htm>

6 SAMUDRALA, R. Why you should not vote. Dostupné na: <http://www.ram.org/ramblings/philosophy/whynotvote.html>

můžu dost dobře bojovat se zbytkem flotily, avšak její taktika bude hůře koordinovatelná. Jinak řečeno, volby jsou oním svátkem demokracie, který nemůže existovat bez demokratických všedních dnů - plných diskusí, interpelací, iniciativ. Tyto projevy občanské společnosti, která podle Havla tvoří podhoubí demokracie,⁷ jsou těmi šesti dny v křesťanském týdnu, bez nichž sedmý den nemá smysl. Kolik aktivních občanů k volbám nedorazí?

A tak se v moderních demokraciích střídá demokratický hluk (nespokojenost v ulicích) a nedemokratické ticho (nespokojenost doma či v hospodách). Přitom ideál je nutné hledat uprostřed - pravidelně a v přiměřené míře participovat na veřejném dění, vyjadřovat názory a především pěstovat konstruktivní kritiku.

Účastním se voleb, protože volby nezbytně vyžadují diskusi. Čím více lidí má v úmyslu volit, tím větší je poptávka po alternativních názorech, tím více se tyto střetávají, tím více problémů dostane jméno a návrhy k jejich řešení, tím účinněji se formuje představa o budoucnosti - normativní svět, chcete-li. Mnoho kritiků podle mě uvízlo v deskriptivním světě, kde se cítí dobře, avšak tíha lidských rozhodnutí je taková, jaká je, právě proto, že se neomezuje na minulost či přítomnost, nýbrž směřuje do budoucnosti, která je nejistá a kterou je těžké uchopit a ovládnout. Řečeno jinak, volební pasivita často končí u kritiky minulých a současných chyb, zatímco aktivní přístup k volbám u těchto teprve začíná a směle se pouští do úvah o budoucnosti, které jsou pro veřejný prostor stejně důležité jako pro život člověka.

"Nejdu k volbám, protože za jejich výsledek nechci být odpovědný. Ať bude výsledek jakýkoli, budu to já, kdo bude moct vinit ty, kteří zvolili toho špatného kandidáta, tu špatnou stranu," chlubí se George Carlin, přetáčeje známý argument pro volební účast. A lidé mu tleskají. Ostatně se jim to hodí. Jak poznamenává kardinál Dominik Duka, za minulého režimu bylo jednodušší k volbám jít, za současného je jednodušší k volbám nejít.⁸ Avšak já s Georgem Carlinem nemohu nesouhlasit víc. Protože vzdám-li se svého hlasu, neznamená to, že se vzdávám své odpovědnosti. Ilustrovat to lze na příkladu rodiče, který se úmyslně nestará o své dítě. Podle Carlinovy logiky může takový rodič vinit druhého rodiče, jestliže se dítě zraní, protože se druhý rodič sice staral, ale staral se špatně. Avšak cílem rodičovství není dosažené kvalita péče, nýbrž péče sama podle našich možností. Podobně je cílem voleb vlastní demokratický proces za participace co největšího počtu občanů. Můžeme říci, že v tomto smyslu jsou volby jak prostředkem, tak cílem.

Čím se příklad zraněného dítěte od voleb liší? Zatímco zranění dítěte skutečně můžu prohlásit za cosi špatné, za chybu rodiče, výsledek voleb takto hodnotit nemůžu, protože výsledek voleb je prostě výsledek voleb a ten nemůže být nikdy ani dobrý, ani špatný, protože není žádný ideál, ke kterému bych to mohl objektivně vztáhnout. Takže ne, nemohu se vymlouvat na svou neúčast, protože ta mě odpovědnosti nezabavuje, naopak ji zdůrazňuje.

Je mnoho důvodů, proč k volbám nejít. Stejně jako je mnoho důvodů, proč nemít děti. Přesto je plodíme a pečujeme o ně, protože jde o zvláštní situaci, kdy našemu chování nevelí jen okamžitý osobní užitek, nýbrž i niterní představy o odpovědnosti vůči lidskému společenství. Jdu k volbám z toho důvodu, že vnímám kolektivní užitek, nejen ten osobní.⁹ A ačkoli můžu mít podezření, že můj osobní užitek v poměru k mým nákladům může být relativně nízký (např. můj hlas propadne, programy stran jsou příliš dlouhé atp.), vím, že kolektivní užitek bude vždy pozitivní, protože výsledkem bude to, co nejvíce chceme všichni jako voliči.

Jdu k volbám i proto, že mám čas, zázemí a intelekt, abych se odpovědně rozhodl. Když jsem poslouchal diskusi profesora Michaela Sandela se studenty LSE na téma voleb, zaujala mě studentka, která byla na konci nejvyššího vzdělání v humanitním oboru, ale tvrdila, že k volbám nejde, protože nikdy politologii nestudovala a protože si nemyslí, že má o politice dostatek informací. Napadlo mě, že tato studentka buď trpí skutečným nedostatkem informací o věcech veřejných, anebo naopak přebytkem pokory a sokratovské zdrženlivosti. Myslím si, že ani jedno ale není překážkou, pokud má informace z věrohodných zdrojů a pokud je schopná pečlivě zhodnotit informace, které má, a to v jakémkoliv množství. Už Schumpeter totiž upozorňoval, že jediný udržitelný pohled na demokracii je pohled minimalistický¹⁰; takový, kdy se veřejných

7 Projev tehdejšího prezidenta republiky Václava Havla z 26. dubna 1999 na sympóziu "Myšlenky Václava Havla a koncept občanské společnosti. Dostupné na:

"http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=106_projevy.html&typ=H.

8 DUKA, D. "Esej o volbách". Dostupné na: <http://www.dominikduka.cz/clankyc/esej-o-volbach/>.

9 Byť vnímání jen osobního užítku je logickým důsledkem individualismu ve společnosti.

10 Více k tomu v THOMSON, P. The Minimalist Conception of Democracy as informed by The Works of

rozhodnutí účastní nikoli ti k tomu odborně kvalifikovaní, nýbrž jednoduše všichni občané.¹¹ Má relativní znalost politiky je tudíž jedním z důvodů, proč k volbám jít, avšak její neznalost nemusí být za určitých podmínek důvodem k abstinenci. Samotná neznalost totiž nevede k tomu, že by volební mechanismus produkoval chybné výsledky, protože logickým důsledkem neznalosti je agnosticismus; když něco nevím, nemám na to názor, nevyjadřuji se k tomu. Problém nastane, když si lidé vytvoří názor na něco, k čemu nemají (či nemohou mít) dostatek informací. Jak zodpovědná je volba strany s antiimigrační politikou, když nemám informace o počtu a stavu imigrantů ve společnosti? Ovšem říct "já nevím" je obtížné, neintuitivní, mozek je nastavený tak, že nechápe plně komplexní situace; lidé mají tendence myslet si, že rozumí věcem víc, než rozumí (*illusion of knowledge*).

A snad i já jsem tomu dojmu propadl. Nejsou mé důvody pro to či ono stejně nepodložené fakty jako ta tvrzení, ke kterým se vyjadřuji? Nenechal jsem se vtáhnout do říše principů, abych ztratil kontakt se světem, ve kterém žijeme? Poslední e-mail, který jsem dostal od Petra Pitharta, byl zakončen slovy "Lamte si hlavu dál. A trpte." A tak budu dál přemýšlet nad něčím, co patrně správné řešení nemá. A snad kdyby mělo, všechny eseje by byly zbytečné. A kdyby byly zbytečné, bylo by zbytečné se na tyto otázky vůbec ptát. A kde se člověk neptá...

Výherní cenu poskytla organizace SME europe. Srdečně děkujeme!

Schumpeter, Riker, and Hardin. Dostupé na: <http://ecommons.usask.ca/bitstream/handle/10388/etd-09122007-222840/theminimalistconceptionofdemocracy.pdf>.

11 Nad 18 let.